

dr hab. Agnieszka Jankowicz-Szymańska
prof. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie
Wydział Ochrony Zdrowia
ul. Mickiewicza 8, 33-100 Tarnów

Tarnów, dn. 02.01.2021 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej
pani mgr Joanny Koczorowskiej-Barełkowskiej
pt. „Wpływ terapii tańcem na możliwości rozwojowe osób
z Zespołem Downa w zakresie samoobsługi i zachowań
prospołecznych”
napisanej pod kierunkiem dr hab. Piotra Gronka, prof. AWF

1. OPINIA OGÓLNA

Przedłożoną do recenzji dysertację doktorską przygotowaną przez panią magister Joannę Koczorowską-Barełkowską oceniam pozytywnie. Mimo, że ogólna ocena pracy doktorskiej Pani Magister wskazuje na słaby jeszcze warsztat Autorki, sam projekt badawczy należy ocenić wysoko.

Mocnymi stronami pracy są:

- Wybór tematu pracy

Wsparcie skierowane do osób z niepełnosprawnością intelektualną i ich rodzin, zwłaszcza takie, którego efektem jest nie tylko pomoc doraźna, ale trwałe podniesienie jakości życia, jest dobrem samym w sobie. Jeśli działanie to, oprócz wymiernych korzyści dla uczestników projektu, ma charakter pracy naukowej, jego wartość, jako narzędzia przeciwdziałającego marginalizacji społecznej osób z niepełnosprawnością jest jeszcze większa.

- Liczebność grupy badanej i czas trwania projektu

Z treści pracy wynika, że Pani Magister pracowała dwa razy w tygodniu, przez osiem tygodni z trzema grupami osób z zespołem Downa w różnym wieku (łącznie 20 osób i kolejne 20 osób w grupie kontrolnej). Utrzymanie systematycznej frekwencji na zajęciach i koncentracji uwagi na wykonywanych zadaniach w grupie osób z zespołem Downa jest niezwykle trudne, co zasługuje na podkreślenie.

- Dobór narzędzi badawczych

Zarówno narzędzie badawcze, jakim był kwestionariusz, jak i metody analizy statystycznej dobrano adekwatnie do założonego celu badawczego.

2. STRUKTURA PRACY I OCENA MERYTORYCZNA

Recenzowana praca doktorska obejmuje 155 stron, z czego na zasadniczą część rozprawy składają się 93 strony. W dalszej części zamieszczono streszczenie w języku angielskim, spis piśmiennictwa oraz Aneks z wzorem karty oceny poszczególnych sfer funkcjonowania dziecka z Zespołem Downa, przykładowe konspekty zajęć i zdjęcia dokumentujące przebieg projektu.

Pracę w sposób nietypowy podzielono na dziewięć rozdziałów. Trzy pierwsze rozdziały stanowią wstęp teoretyczny. Czwarty rozdział zaczyna się od zaprezentowania celu pracy, pytań i hipotez badawczych. W tym samym rozdziale przedstawiono opis projektu badawczego, zastosowane metody analizy statystycznej i wyniki badań, których bardzo istotną część znajduje się w podrozdziale 4.8 Opracowanie i analiza statystyczna (str. 53). Kolejne wyodrębnione rozdziały to Dyskusja, Wnioski, Streszczenie w języku angielskim, Piśmiennictwo i Aneks. Sposób przypisania poszczególnych treści do rozdziałów nie jest z pewnością meritum rozprawy doktorskiej, jednak wydaje się, że standardowy, powszechnie stosowany układ: rozdział I - wstęp zakończony sprecyzowaniem i uzasadnieniem celu badań oraz podaniem pytań badawczych, rozdział II zawierający szczegółową charakterystykę grupy badanej i zastosowanych metod badawczych, rozdział III prezentujący wyniki i rozdział IV stanowiący dyskusję zakończoną wnioskami byłby lepszym rozwiązaniem.

Wstęp

Pierwsza, złożona z trzech rozdziałów i stanowiąca wprowadzenie teoretyczne, część pracy jest bardzo obszerna, zajmuje ponad 40 stron, czyli około 45% objętości zasadniczej części pracy. Składają się na nią: krótki zarys historii tańca, znaczenie tańca w rozwoju społeczności i jednostki, możliwości wykorzystania form tanecznych jako narzędzia

terapeutycznego, dobroczynny wpływ tańca na funkcjonowanie psychospołeczne i zdrowie, charakterystyka cech klinicznych i osobowości osób z zespołem Downa, rola twórczej aktywności w usprawnianiu osób z zespołem Downa oraz opis metod stosowanych w pracy z osobami z zespołem Downa.

Wybór zaprezentowanych w tej części pracy zagadnień jest trafny, jednak całość jest zbyt długa, „przegadana”. Minusem jest także mnogość dosłownych cytatów, w mojej opinii nieuzasadniona.

Cel pracy

Cel pracy przedstawiono na stronie 46. Była nim „ocena wpływu terapii tańcem na możliwości rozwojowe osób z zespołem Downa w zakresie samoobsługi i zachowań prospołecznych”. Cel pracy nie budzi zastrzeżeń.

Pytania badawcze

Doktorantka postawiła 11 pytań badawczych, z których 6 i 11 są identyczne. Pytanie pierwsze brzmi: „Czy zaistniały istotne zmiany w poszczególnych sferach: motoryka duża, motoryka mała, koordynacja wzrokowo-ruchowa, naśladownictwo, rozwój społeczny, samodzielność w odniesieniu do grupy badawczej?” Pytanie drugie: „Czy zmiany, które ewentualnie zaszły w grupie badawczej są znaczące?” jest zbędne, gdyż zawiera się w pytaniu pierwszym.

Material i metody badań

W pracy nie wyodrębniono podrozdziału zatytułowanego Opis lub Charakterystyka grupy badanej. W podrozdziale 4.5 *Procedura badań*, zamieszczono informację, że badaną grupę stanowiły osoby z zespołem Downa charakteryzujące się niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym. Byli to uczniowie szkół specjalnych, dzieci uczęszczające do przedszkoli specjalnych i osoby zrzeszone w Stowarzyszeniu Na Tak z miasta Poznania. Z tekstu wynika, że przydział do grup nie było losowy, ale decydowali o nim rodzice lub opiekunowie osób z niepełnosprawnością. Na tej samej stronie napisano, że zajęcia taneczne prowadzone były w trzech grupach wiekowych (4-8 lat, 9-15 lat, 15-20 lat – 15-latkowie byli w obu grupach?), z czego można się domyślać, że najmłodsi badani mieli 4 lata, a najstarsi 20 lat, co świadczy o dużym zróżnicowaniu badanych pod względem wieku. Informacja ta nie została podana wprost.

O liczebności badanych Pani Magister pisze dopiero na stronie 53, w podrozdziale 4.8 *Opracowanie i analiza statystyczna*. Podano tam, że „w grupie kontrolnej i badawczej w takiej samej liczebności jest (n=11; 55%) kobiet i (n=9; 45%) mężczyzn”. Przeliczenie,

że całą badaną populację stanowiło 40 osób nie stanowi większej trudności, jednak informacja ta powinna zostać podana, najlepiej w tym samym miejscu, gdzie pozostała charakterystyka badanej grupy.

Także na stronie 53, Doktorantka pisze, że średnia wieku badanych osób wynosiła 14,4 lat w grupie kontrolnej i 10,05 lat w grupie badawczej, jednocześnie podkreślając, że „rozkład wieku badanych jest dość spójny”. Czy 4,5 roku w wieku rozwojowym nie stanowi jednak znacznej różnicy? W pracy nie znalazłam ani informacji o wieku najmłodszego i najstarszego uczestnika/uczestniczki badanych grup, ani też wyniku badania istotności różnic zmiennej: wiek pomiędzy grupami.

Wątpliwości budzi również nazewnictwo grup: grupa kontrolna i grupa badawcza. Grupą badawczą są oczywiście osoby, które badania przeprowadzają a ich uczestnicy stanowią grupę badaną. Biorąc pod uwagę, że badane są zarówno osoby, które poddaje się jakiemuś oddziaływaniu, tu programowi terapii tańcem, i ich rówieśnicy nie biorący udziału w terapii, najlogiczniejsze wydaje się nazwanie grup grupą kontrolną (w skrócie grupa K) i grupą poddaną terapii tańcem (w skrócie grupa TT lub podobnie).

Terapię tańcem prowadzono przez dwa miesiące, dwa razy w tygodniu przez 60 minut. Autorka podaje na stronie 50, że zajęcia prowadzono w trzech grupach wiekowych, ale nie ma informacji o liczbie uczestników zajęć w tych grupach. Nie podano również danych na temat systematyczności uczestnictwa w zajęciach tanecznych.

Narzędziem badawczym był kwestionariusz oceny poszczególnych sfer funkcjonowania dziecka z zespołem Downa (pełna wersja zamieszczona w Aneksie na stronie 119). W kwestionariuszu wykorzystano skalę porządkową i zaznaczano odpowiednią odpowiedź: nie wykonuje zadania – 0 pkt, słabo wykonuje zadanie – 1 pkt, wykonuje zadanie z pomocą drugiej osoby – 2 pkt, dobrze, samodzielnie wykonuje zadanie – 3 pkt. Cały kwestionariusz podzielono na sekcje badające poszczególne sfery funkcjonowania: motorykę dużą – 33 zadania ruchowe, motorykę małą – 25 zadań ruchowych, koordynację wzrokowo-ruchową – 12 zadań ruchowych, rozwój społeczny – 24 rodzaje zachowań, naśladownictwo – 9 rodzajów zachowań, samodzielność – 26 umiejętności zachowań.

Wybrane narzędzie badawcze jest adekwatne i pozwoliło Autorce pracy osiągnąć zamierzony cel, jednak zostało bardzo słabo opisane. W rozdziale prezentującym procedury badawcze brakuje, choćby tak krótkiej, jak zamieszczona powyżej, charakterystyki kwestionariusza. Brakuje również opisu skali, minimalnej i maksymalnej liczby „punktów”,

które można uzyskać w danej części kwestionariusza. Ta informacja pomogłaby ocenić, na podstawie wartości średniej, wyjściowego poziomu badanych osób i osiągniętego postępu.

Metody analizy statystycznej wybrano i zastosowano poprawnie.

Wyniki

Podrozdział 4.9 *Wyniki badań* rozpoczyna się od opisu wyników z Tabeli 3 i 4, zamieszczonych w poprzednim podrozdziale. Jak już podkreślono, metody analizy statystycznej wybrano i zastosowano poprawnie, jednak opis wyników jest raczej przepisaniem danych z tabel, podczas gdy powinien być ich zwięzłym podsumowaniem. Na stronie 55 pojawia się interpretacja wyników, która nie jest uzasadniona. Doktorantka pisze: „*W grupie badawczej we wszystkich mierzonych parametrach nastąpiła szybsza ich poprawa (większe różnice przed-po terapią) niż w grupie kontrolnej*”. Po pierwsze w grupie kontrolnej (jak wynika z Tabeli 3 i 4) istotna poprawa nastąpiła tylko w jednej sferze: motoryka duża, po drugie w obu grupach przeprowadzono dwa pomiary w równych odstępach czasu, więc trudno mówić o tym, że poprawa, w którejś z grup była „szybsza”. Na tej samej stronie Autorka pisze: „*innymi słowy terapia silniej wpłynęła na grupę eksperymentalną*”, co zrozumiałe biorąc pod uwagę, że tylko ta grupa była poddana terapii.

W Tabeli 7 na stronie 61, w wierszu 16, kolumnie 9 pojawił się błąd edytorski (0,a 15). W tej samej Tabeli proponuję zastąpić podawanie poziomu p jako 0,000 przez $<0,001$. Zapis taki pozwoli zachować szerokość kolumny i jednocześnie uniknąć nieprawidłowej formy zapisu z samymi zerami.

Opis Tabeli 7, zawierającej porównanie zmian, jakie zaszły w jakości wykonywania poszczególnych umiejętności ruchowych i zachowaniu w grupie kontrolnej i poddanej terapii pomiędzy badaniem pierwszym i drugim składa się z 95 punktów ponownie będących powtórzeniem danych z Tabeli. W punktach 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14, 17, 19, 24, 27, 29, 33, 34, 35, 38, 39, 43, 46, 60, 62, 63, 64, 65, 69, 82, 83 i 95 omyłkowo podano poziom p jako =0.

Dyskusja

Dyskusja zajmuje około 8 stron i przedstawia kolejno wartość terapeutyczną tańca, podsumowanie wyników badań własnych, wyniki badań innych autorów. Zabiegiem nietypowym jest wprowadzenie do Dyskusji numerowania kolejnych akapitów, co ma miejsce na przykład na stronie 83 i 84.

Wnioski

We wnioskach Doktorantka stara się bardzo wyczerpująco odpowiedzieć na postawione pytania badawcze, co sprawia, że stają się podsumowaniem wyników i są niezwykle obszerne. Wnioski nie powinny zajmować 4,5 strony. Powinny dawać zwięzłą i klarowną odpowiedź na pytania badawcze oraz, ewentualnie, wskazać, jakie znaczenie praktyczne dla procesu usprawniania pacjenta mają przeprowadzone badania.

3. LITERATURA

Doktoranta przytoczyła w spisie Piśmiennictwa 328 pozycji literatury. Zestaw ten jest imponujący, jednak, prawdopodobnie ze względu na liczbę pozycji i związaną z tym trudność, w spisie pojawiło się wiele błędów. Nie zachowano jednolitego systemu zapisu źródeł. W większości pozycji rok podany jest w nawiasie po nazwisku ostatniego autora, ale w pozycjach nr 3, 10, 29, 46, 114, 115, 129 i kilku innych jest inaczej. W wielu przypadkach nie podano pełnych danych bibliometrycznych, na przykład w pozycji 112, 120 i wielu innych nie podano nazwy Wydawnictwa, w niektórych z przytoczonych artykułów naukowych, na przykład pozycja 190, 256, 304 brak numerów stron. Wydaje się, że niektórych pozycji cytowanych w pracy nie ma w spisie Piśmiennictwa (na przykład praca La Pointe-Crump z roku 2003 cytowana na stronie 9).

4. JĘZYK I STARANNOŚĆ PRZYGOTOWANIA PRACY

Staranność przygotowania pracy pozostawia wiele do życzenia. W tekście pojawiają się bardzo liczne błędy edytorskie: podwójne odstępki, brak odstępów, nierówne wcięcia na początku akapitów, brak wcięć na początku akapitów, łączniki pozostawione na końcu wiersza, odstępki przed przecinkami lub po znaku otwarcia nawiasu, brak wyrównania tekstu, brak odstępu pomiędzy pauzą i tekstem, rozpoczynanie opisów w tabeli (na przykład Tabela 2) raz dużą, raz małą literą. W pracy pojawiają się również „literówki” (na przykład *Ibidem* zamiast *Ibidem* na stronie 8 i 14). Niekonsekwencją jest wprowadzenie źródeł w indeksie dolnym na stronach 58-60 oraz narracji osobowej na stronie 58 i kolejnych („przeprowadźmy teraz...”, „obserwujemy poprawę”, „będziemy obserwowali”). Pojawiają się błędy stylistyczne (na przykład na stronie 35: „W przeprowadzonych przez Otrębskiego badaniach nad rozróżnieniem zaburzeń osobowości będących efektem defektów osobowościowych ...” lub stronie 46: „Zmiany w aspekcie poruszania się daje (sic!) możliwość uświadomienia sobie

swego potencjału terapii poprzez taniec jest przede wszystkim możliwością rozbudowania i poszerzenia repertuaru ruchowego co w przypadku osób z niepełnosprawnością podwyższa poczucie wartości.”) i gramatyczne (na przykład na stronie 14 „Pozytywnym zmianom ulega postawa ciała dziecka, gdyż dbając o estetykę i elegancję ruchów wymaga od nich prostych pleców, ściągnięcia łopatek i podniesienia głowy”, na stronie 16 „Być może jest to związane z ogólną modą na taniec jako sposobu na życie...” lub na stronie 17 „Zaistnienie choreoterapii jako formy pracy z osobami zawdzięcza się następującym osobom: Isadora Duncan, amerykańskiej tancerce....”).

Liczba błędów zmniejsza niestety przyjemność zapoznawania się z wynikami badań.

5. WNIOSKI I KONKLUZJE KOŃCOWE

Mimo wymienionych powyżej niedociągnięć, których przyczyną jest przede wszystkim słaby warsztat, uważam, że przedłożona mi do recenzji praca doktorska stanowi opis ciekawego, poprawnego pod względem metodologii badań, projektu. Jego wyniki stanowią uzupełnienie aktualnej wiedzy i zachętę do stosowania terapii tańcem w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Wymienione powyżej sugestie i uwagi nie zmieniają mojej pozytywnej opinii o pracy, którą uważam za wartościową.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska **pani Joanny Koczorowskiej-Barelkowskiej** spełnia warunki określone dla rozpraw doktorskich i wnioskuję do Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu o nadanie **pani Joannie Koczorowskiej-Barelkowskiej** stopnia doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej.

Agnieszka Janikowska-Hymusińska